

VIKTOR CANOSINAJ
ROMAN
SATIRIK

KATER"YJE,
NE QYTET

45082

Një ditë të bukur shtatori të vitit 1985, ndër-
sa ora e madhe e qytetit ra si me përtim tetë
e gjysmë, në ballkonin e apartamentit të katit
të katërt të pallatit nr. 107, ndërtuar pranë shë-
titores së gjatë në breg të detit, doli një burrë
shtatlartë që sapo i kishte kapërcyer të pesë-
dhjetat, veshur me një robdëshambër kadife
vishnje, me fytyrë të lodhur, flokë të shprishur
e sy të buhavitur. Ai u ul ngadalë në një koll-
tuk, mbështeti krahun e djathtë në parvaz si
Tolstoi plak kur dilte në stolat e kopshtit të tij,
pastaj e hodhi vështrimin tutje në det duke pshe-
rëtitur i lehtësuar sikur të kishte parë një të njohur
të vjetër për të cilin e kishte marrë malli. Në
ato çaste pamja e tij s'kishte asnjë ndryshim
nga ajo e një kapiteni të regjur me dete e stuhi
që del lart në urën e komandimit pas një nate
të mundimshme. Kjo figurë e menduar, e cila
që në pamje të parë të krijonte përshtypjen e

një njeriu jo të zakonshëm, ishte shkrimtari Miltiadh Nerënxa, i cili të djeshmen deri natën vonë kishte ndenjur duke punuar mbi veprat e tij.

Një transoqeanik minerali po nisej për në det të hapur si një djalosh në një takim dashurie, dy peshkarexha të rënduara nga ngarkesa po ktheheshin nga gjuetia si ato gratë shtatzëna kur kthehen në shtëpi pas shëtitjes së këshilluar nga mjeku, ndërsa pranë bregut ca valë lozonjare ndiqnin njëra-tjetrën gëzueshëm si flutura në një livadh të kaltër. Kështu e mendoi shkrimtari përshkrimin e peizazhit që shtrihej para tij, ndërsa e kundronte atë me sy të përgjumur. Mëngjeset e artistëve mund të jenë nga më të ndryshmet e më të çrregulltat, por në jetën e shkrimtar Miltiadh Nerënxës kjo periudhë e ditës i nënshtrohej një disipline të vërtetë ushtarake ashtu si e gjithë veprimtaria e tij. Përveç mëngjeseve të ftohta e atyre me shi, gjithmonë në tetë e gjysmë ai dilte në ballkon, ulej në kolltuk dhe sodiste me nge detin e pafund, prej nga, ashtu si pulëbardhat në tarracën e pallatit, vinin muzat e frymëzimit të tij. Bile një fqinji i tij, një rekordmen duhani që vuante nga pagjumësia, bënte be kokën e vajzës së vetme se një natë gushti kishte parë muzën e tragjedisë, hyjneshën Melpomeni, të vinte fluturim me ca krahë të bardhë puplorë, të hynte nga dritarja në studion e shkrimtarit dhe aty ta puthte atë në ballin e rrudhur si nëna e dhembshur kur i jep bekimin të birit. Ky fakt kishte çuditur gjithë lagjen, megjithatë shumëkush e kishte besuar.

Në orën nëntë pa një çerek, një grua e mbajtur mirë, e cila dallohej lehtë se ishte bashkëshorte e një artisti, u afrua me tepër kujdes dhe i vuri para Miltiadh Nerënxës një filxhan me kafe.

— Faleminderit, Sofi, — tha ai. — Ulu edhe ti pak.

Sofia u bind dhe qëndroi pranë të shoqit duke e vështruar atë me admirim siç mund të vështrohet një njeri i madh që vetëflijohet për artin.

— Milto, e ke parë si të janë nxirë rrathët e syve? — pëshpëriti ajo me keqardhje. — Të lutem, mos puno më aq vonë. Gjithë bota flenë, kurse ti shkruan e shkruan.

— Më duhet, Sofi, më duhet të punoj, — ia ktheu i shoqi me ëmbëlsi. — Veprat nuk duhen lënë të ftohen.

— Të paktën shkruaj ca më pak.

— Ah, e dashur, atë s'e kam në dorë unë. Ne artistët kemi një gjeneral të ashpër që na urdhëron, frymëzimin.

— Milto, duhet të kujdesesh ca për veten. Po mbush 52 dhe me moshën s'bëhet shaka.

— Ah, Sofi! — psherëtiu Nerënxa. — Si s'më kuptove një herë! Për ne artistët nuk ka moshë. Jeta jonë s'matet me vite, por me vepra.

Ajo uli kokën, e bindur plotësisht për brenëdinë e pagabuar filozofike të fjalëve të të shoqit. Ndoshta rrallë ndonjë artist e ka provuar afërinë e bashkëshortes, devotshmërinë dhe sakrificën e saj për të dhe artin e tij ashtu si shkrimtari

Miltiadh Nerënxa. Veçanërisht pas daljes në pension devotshmëria dhe sakrifikimi i Sofisë kishin arritur deri në pagjumësi dhe ankth për veprat dhe shëndetin e të shoqit. Përkujdesjet e saj nisnin që në mëngjes me filxhanin e kafesë dhe mbaronin vetëm në dy të natës kur Miltiadh Nerënxa e linte punën në studion e tij dhe ajo e priste zgjuar duke e pyetur se mos kishte dhimbje koke apo ndonjë shqetësim tjetër. Fakti që ishte e shoqja e një shkrimtari të njohur i kishte dhënë Sofisë në sytë e grave të pallatit e të lagjes një paraqitje të veçantë dhe e kishin veshur me një vel të lehtë misteri e zilie. Natyrisht, kur diskutohej nëpër apartamente për një firmë si Miltiadh Nerënxa, s'kishte si të mos diskutohej edhe për Sofinë. Interesimi për gratë apo të dashurat e shkrimtarëve të mëdhenj ka ekzistuar gjithmonë ashtu si edhe mjegullat e thashethemeve që i kanë rrethuar ato.

Në orën nëntë pa pesë Miltiadh Nerënxa filloi të vishej me kujdesin që i takon një shkrimtari të njohur. Sofia i qëndronte vazhdimisht pranë, i shkundte supet e xhakëtës, i kontrollonte drejtimin e kollares, i pastronte këpuçët dhe çantën e madhe të punës duke iu vërtitur rrotull si ajo bleta punëtore lules.

— Milto, të lutem mos u grind me njeri për punën e dramës, — e porositi ajo. — Dëgjo edhe të tjerët.

Miltiadh Nerënxa buzëqeshi.

— S'kam pse grindem më, Sofi. Pasnesër jepet premiera.

— Vërtet?! U vendos?

— Po.

— Shyqyr! Sa ke vuajtur me atë dramë!

— Sofi, veprat e mëdha janë si foshnjat, lindin me dhimbje. Vetëm gratë dhe shkrimtarët e dinë se ç'janë dhimbjet e lindjes!

Në orën 9.00 Miltiadh Nerënxa doli. Po bëheshin tre vjet që ai nisej për në punë atë kohë, sepse Komiteti Ekzekutiv dhe dega e Lidhjes së Shkrimtarëve dhe Artistëve të rrethit i kishin miratuar një orar të reduktuar për nevojat e domosdoshme krijuese. Me të shkelur në rrugë, shkrimtari e përqendroi vështrimin diku përpara dhe filloi të çapitej ngadalë me një pamje tepër të menduar duke tundur në dorën e djathtë çantën e madhe në ngjyrë të zezë, ku mund të futeshin deri në gjashtë kopje të «Fjalorit të gjuhës së sotme shqipe» ose dhjetë kilogramë zarzavate. Kishte kohë që në qytet Miltiadh Nerënxa merrej si pikë referimi për tri gjëra të spikatura: pamja e menduar, deri diku ëndërrimtare, flokët e dendur, të drejtë, që i binin herë pas here mbi ballë dhe çanta e zezë me lëkurë të bukur që vezullonte në diell e në shi. Banorët e qytetit, kur tregonin ndonjë ngjarje apo histori në të cilën ndonjë person ecte i përhumbur në mendime, thoshin: «Ngjante si Miltiadh Nerënxa kur shkon bulevardit.» Hutimin e shkrimtarit të gjithë e pranonin si diçka të natyrshme duke thënë: «S'ka faj, është kokë e madhe, jeton në dy botë, në tonën dhe në atë tjetrën të heronjve të vet». Dhe kur bëhej fjalë për ndonjë çantë të madhe, shpreheshin: «Si çanta

e shkrimtar Miltiadh Nerënxës.» Muajt e fundit çantën e tij kishin filluar ta imitonin ca tipa snobësh, por dihet se origjinali mbetet gjithmonë i papërsëritshëm.

Miltiadh Nerënxa e përshkoi bulevardin kryesor me bindjen e plotë se kalimtarët e tjerë po e ndiqnin me sy. Duke qenë një figurë e njohur në qytet, ai rrallë i fliste njeriu, por vetëm priste që ta përshëndesnin. Shpesh i qëllonte që të kapte në ecje e sipër pëshpërima plot respekt në adresë të tij dhe kjo gjë e kënaqte jashtë mase. Dy çaste të tilla Miltiadh Nerënxa nuk do t'i harronte dot deri në vdekje. Një mëngjes, një vajzë e re, ndërsa po kalonte pranë tij me një shoqe, ishte shtangur befas dhe kishte klithur e mrekulluar: «Ua, mami! Sa i ngjaka Majakovskit!» Ndërsa një mbrëmje, një burrë kishte thënë pas supit të tij, në një lokal: «Flitet se veprat e tij do të fillojnë të lexohen ndoshta nga fillimi i shekullit tjetër.»

Në qendër të qytetit, para Pallatit të Kulturës, ku zakonisht vendoseshin lajmërimet, pllakatet e afishet e veprimtarive kulturore-artistike, shkrimtar Miltiadh Nerënxa e ngadalësoi hapin dhe u afrua te një stendë me sfond blu në të cilën ishte shkruar me të kuqe:

RRUGA E SUKSESIT

dramë në tri akte nga Miltiadh Nerënxa.

Shfaqet për herë të parë më 10 shtator.

Ai u vrenjt. E kishte përfytyruar trotuarin plot me njerëz që diskutonin me të madhe, por për fat të keq para stendës që njoftonte shfaqjen së shpejti të dramës së tij ishin ndalur dy djem të vegjël që hanin akullore dhe bisedonin për pulla poste. «Duhet ta kishin vënë në vend të dukshëm, — murmuriti Miltiadh Nerënxa i pakënaqur. — Na mbytën njerëzit e paaftë. Nuk dinë të reklamojnë artin e bukur.»

Ndërkohë një grup gjimnazistësh u afruan aty duke qeshur.

— Ua, dramë e re, — thirri një zeshkane me gërsheta. — Do të shkojmë ta shohim?

— Ehu! — ia priti një bionde. — Tani po bëjnë ca drama që të mërzhisin. Një avazi i bien të gjithë këta dramaturgët! Po ky Miltiadh, kush na qenka, ndonjë letrar i ri?

— Çnë?! — tha zeshkania me gërsheta. — Kam dëgjuar se është shkrimtar i madh, shkruan gjithë natën, por nuk ia botojnë veprat se grindet shumë me redaktorët.

Gjimnazistet lëshuan pasthirrma habie në kor.

— Posi! — ia bëri biondja. — Po të ishte kaq i madh, do ta bënim edhe ne në letërsi.

— Ndoshta e futin në program kur të hartohen tekstet e reja.

Një buzëqeshje e ëmbël u përhap deri në periferitë e fytyrës së Miltiadh Nerënxës. Ai u dha një herë flokëve sipër, veprim të cilin e pëlqente

shumë, pastaj u nis drejt teatrit. Të gjitha mo-shat diskutonin për të. Ky ishte një fakt.

Në ndërtesën e madhe të teatrit zyra e Miltiadh Nerënxës ndodhej në kat të tretë. Ishte e pamundur të hyje në të dhe të mos mbeteshe disa minuta i mrekulluar. Përballë ndesheshe me një fotografi të zmadhuar të Aleksandër Moisiut në rolin e Hamletit që dukej sikur pyeste: Të rrosh a të mos rrosh. Në të majtë ngrihej një bibliotekë me libra për teatrin, ndërsa në të djathtë një raft i mbushur me dosje veprash dramatike, mbi të cilin ishte vendosur një autoportret i Rembrandit. Tavolina e madhe e shkrimtarit qëndronte mu në mes të zyrës dhe mbi të një bust në miniaturë i Beethovenit. Duhet të ishte njeri jashtë mase i pagdhendur dhe pa edukim estetik që të mos e ndieje veten të lidhur me artin në atë mjedis.

Miltiadh Nerënxa i përshkoi korridoret e institucionit me pamjen që mbante edhe në rrugë, e hapi derën e zyrës pa u ngutur, vendosi në një karrige çantën e madhe, pastaj u ul në tavolinë ku ishte lënë një libër i Bertold Brehtit. Kishte gjashtë vjet që ai punonte libretist i teatrit dhe nëpër qytet thuhej se e kishte ndryshuar gjendjen në mënyrë të dukshme, ndonëse plani i shfaqjeve nuk realizohej asnjëherë dhe nëpër gazeta shkruheshin kritika të ashpra. Banorët e qytetit ishin bërë tepër enigmatikë. Drama nuk u pëlqente për qamet, ndërsa për shfaqjet e estradës rrinin në radhë për bileta pa u mërzhitur fare. Ky fenomen ishte vërtet i çuditshëm dhe kishte tërhequr vëmendjen e një studiuesi arti, i cili kishte arritur në përfundimin

se bashkëqytetarët e tij kishin një prirje të fortë drejt humorit, ndërsa veprat serioze nuk i donin.

Miltiadh Nerënxa uli sytë mbi librin e Breh-tit, por ishte e pamundur të përqendrohej. Kishte ditë që e kishin mbërthyer ethet e dramës së re. Ishte përgatitur për një sukses të bujshëm. Vepra e tij trajtonte probleme të mprehta të revolucionit tekniko-shkencor dhe të dashurisë. Çdo punonjës i prodhimit, çdo i ri apo e re mund të gjente në të vetveten.

Ai ndenji deri në orën dhjetë duke u menduar për pritjen që do t'i bëhej dramës, pastaj nxori nga çanta mëngjesin që e shoqja ia jepte gjithmonë me vete dhe filloi të hante me oreks duke vështruar në mënyrë pyetëse autoportretin e Rembrandit. Kam frikë, mjeshtër, se s'do të më kuptojnë dot, mërmëriti, ashtu siç nuk të kuptuan ty njerëzit e epokës sate.

Në orën dhjetë e gjysmë fillonin provat përfundimtare të dramës. Miltiadh Nerënxa zbriti dhe zuri vend në sallë, diku në radhën e pestë. Ndërkohë aktor Ajet Shkëmbi iu afrua, e vështrroi një copë herë me respekt, pastaj tha me një zë kumbues:

— Milto, ke shkruar një kryevepër. Do të bësh bujë shileriane, më beso.

Shkrimtari i buzëqeshi me mirënjohje Ajet Shkëmbi u ul pranë. Ai ishte një burrë i bëshëm, me flokë kaçurrel e mustaqe të dendura si ata malësorët e hershëm, tip gazmor e me një zë prej basi që mund të të shkaktonte infarkt me një të bërtitur. Galeria e roleve të Ajet Shkëm-